

Міністерство освіти і науки України

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет історії, політології та національної безпеки

Кафедра всесвітньої історії

Юрій Крамар

**Всесвітня історія: методологічні та історіографічні
проблеми**

***Навчально-методичні рекомендації для здобувачів третього
освітнього рівня за спеціальністю 032 «Історія та археологія»***

Луцьк

2024

УДК 94(100):930.2(072)

К 77

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 21 лютого 2024 р.)*

Рецензенти:

***Вісин Валентин Васильович**, доктор історичних наук, професор
кафедри права Луцького національного технічного університету*

***Малеончук Галина Олександрівна**, кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України та археології Волинського національного
університету імені Лесі Українки.*

Крамар Ю. Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми. *Навчально-методичні рекомендації для здобувачів третього освітнього рівня за спеціальністю 032 «Історія та археологія»*. Луцьк, 2024. 91 с.

У виданні вміщено робочу програму освітнього компонента «Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми», складену відповідно до навчального плану факультету історії, політології та національної безпеки за спеціальністю 032 «Історія та археологія» третього освітнього рівня (*доктор філософії (PhD)*), короткий зміст основних тем, теми і плани лекцій та семінарських занять, питання для самостійного опрацювання, термінологічний словник, список рекомендованих джерел.

Ю. Крамар

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	4
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	8
Структура навчальної дисципліни.....	20
Теми консультацій.....	23
Питання для самостійного опрацювання.....	23
Тематика ІНДЗ.....	25
Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання.....	28
Методи і засоби діагностики навчання.....	31
Тематика лекцій, рекомендована література до них, завдання для самостійної роботи.....	41
Тематика семінарських занять.....	64
Термінологічний словник.....	80
Рекомендований список джерел.....	87

Опис навчальної дисципліни
(для очної денної форми навчання)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Шифр і назва галузі знань: <i>032 Гуманітарні науки</i>	<i>Навчальна дисципліна циклу професійної підготовки доктора філософії</i>
	Спеціальність: <i>032 Історія та археологія</i>	
Кількість годин/кредитів 120/4	Освітньо-наукова програма <i>Історія та археологія</i>	Рік навчання: <i>другий</i>
		Семестр: <i>третій</i>
		Лекції: <i>40 год.</i>
		Практичні (семінари): <i>20 год.</i>
ІНДЗ: є	Освітній ступінь: <i>доктор філософії (PhD)</i>	Самостійна робота: <i>52 год.</i>
		Консультації: <i>8 год.</i>
		Форма контролю: <i>залік</i>

Анотація освітнього компонента

Навчальна дисципліна «Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми» належить до циклу професійної підготовки доктора філософії (третій освітньо-науковий рівень) освітньо-наукової програми «Історія та археологія». Вона спрямована на ознайомлення здобувачів із основними етапами становлення та розвитку світової історичної науки, з'ясування методологічних підходів у розкритті історичних подій; на визначення соціально-економічних, політичних, ідеологічних та інтелектуальних факторів, що впливали на зміст дослідницьких студій.

Час народження історичної науки як самостійної галузі знань припадає на кінець XVIII – початок XIX ст. Саме в цей період, який називають «віком історії», з'являються численні академічні заклади, інституції, які прагнули з наукових позицій підійти до пояснення явищ і процесів минулого. Водночас розроблялась теорія історичного пізнання. У 60-х роках XIX ст. були сформульовані головні принципи «методології історії». За висловом проф. Л. Зашкільняка «вони мали допомогти історику свідомо рухатися від джерел до наукових історичних знань, зрозуміти роль і функції історичних знань у суспільстві».

Освітній компонент «Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми» передбачає ознайомлення з еволюцією історичних знань та процесом становлення і розвитку історичної науки від найдавніших часів до початку XXI століття, системою методів історичного пізнання, які склалися у сучасній науці, теоріями історичного процесу в контексті зміни наукової парадигми й образу історії від давнини до наших днів, з сучасним станом теоретичних підстав історіографії в її різних формах і напрямках. Розглядаються основні форми та рівні історичного знання: міф, масове сприйняття минулого, раціональне знання (філософія історії), академічний історизм, історична соціологія, культурологія, новітні

напрямки історичних досліджень. Акцентується увага на категоріях і концепціях історичного пізнання.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів. Модуль 1. Зародження історичних знань та становлення історичної науки. Модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: нові напрями досліджень, методологічні орієнтації.

Мета навчальної дисципліни: сформувати в аспірантів цілісне уявлення про напрями і закономірності розвитку історичної науки, її організаційне оформлення, методологічні засади і проблематику досліджень; ознайомити їх з дискусійними проблемами всесвітньої історії (від античності до сьогодення) на основі праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, з сучасними напрями і методами історичного пізнання.

Опанування курсом дасть змогу аспірантам оволодіти наступними компетенціями:

- знати етапи становлення та еволюції історіографічних течій, напрями та школи від найдавніших часів до сьогодні;
- аналізувати особливості генези національних та регіональних історіографій;
- вміти атрибутувати науково-історичні праці за їх методологічним спрямуванням та приналежністю до наукових шкіл і напрямів;
- знати сучасні методики роботи з історичними джерелами та способи їх інтерпретації;
- навчитись самостійно працювати з фаховою історико-теоретичною літературою, піддавати аналізу науково-історичні знання;
- розуміти взаємозв'язок історіописання з реаліями суспільного життя в конкретній історичній епосі;
- знати варіативність значення історичних понять і термінів;

- вміти використовувати набуті знання для осмислення сучасних проблем суспільно-політичного, економічного та національно-культурного розвитку народів світу, для участі у публічних диспутах, які ведуться сьогодні навколо дискусійних питань історичного минулого.

Навчально-методичні рекомендації мають наступну структуру: опис, анотація, інформаційний обсяг ОК, теми консультацій, питання для самостійного опрацювання, питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання, методи і засоби діагностики навчання, термінологічний словник.

В посібнику подано теми лекційних і семінарських занять з рекомендованою літературою до них. До кожної теми сформовані завдання для самостійної роботи. Вони зорієнтовані на засвоєння понятійного апарату, підготовку повідомлень, рефератів, презентацій, портофоліо, написання анотацій на історичні праці.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль № 1. Зародження історичних знань та становлення історичної науки.

Тема 1. Вступ. Предмет, завдання й періодизація курсу «Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми»

Мета і завдання курсу. Місце і роль історії у структурі гуманітарної освіти. Поняття «історична школа», «історичний напрям», «історична течія» та критерії їхнього визначення. Історіографія як історія історичної науки і як проблемна історіографія. Історіографічні джерела. Специфіка історіографічного факту. Співвідношення історіографії, джерелознавства, філософії та методології історії. Світова історична думка і національні історіографії. Загальні принципи наукового пізнання. Об'єкт і предмет методології історії. Структура теоретичного аналізу історичного пізнання.

Тема 2. Ранні теорії історичного процесу.

Міфологічна свідомість давніх народів. Передумови і виникнення міфологічної свідомості. Прообраз історіографії в давньосхідних цивілізаціях. Основні історичні наративи стародавнього Єгипту, Китаю, Індії. Списки царів у народів Месопотамії. Виникнення «анналів». Єгипетська міфологія. Міфологічні тексти Хеттського царства. Біблія як історичне джерело. Давньоіндійська цивілізація. Ведійська література. Історичні знання в давньому Китаї. Сима Цянь та його «Історичні записки». Питання достовірності історичного факту. Ступінь відображення історичної дійсності.

Тема 3. Основні теорії історії в античності.

Античність як тип культури. Давньогрецька культура: етапи розвитку і здобутки. Грецька протоісторіографія. Логографи. Гекатей

Мілетський. Геродот як батько європейської історії. Історичні праці Фукидіда. Класична грецька історіографія. Ксенофонт. Грецька історія епохи еллінізму, Полібій. Грецький спадок у римській історіографії. Жанр всесвітньої історії. Давньоримська культура та історіографія. Римські анналісти. Історія ранньої Римської імперії. Класична римська історіографія та її здобутки. Твори Тита Лівія, Корнелія Тацита. Юлій Цезар і Салюстій. Антична історична свідомість та історіописання. Методи роботи античних істориків, їхня аудиторія.

Тема 4. Розуміння історії в період Середньовіччя.

Історичні передумови формування середньовічної культури. Вплив економічних, політичних, релігійних чинників на історичні знання. Християнська теологія історії. Св. Августин та його твір «Про Град Божий». Жанри середньовічної історіографії. Методи середньовічного історіописання. Середньовічні погляди на історичний час. Історіографія раннього середньовіччя: С. Боецій, А. Кассіодор, англосаксонські епоси, Йордан, Григорій Турський, Ісидор Севільський. Творчість Беди Вельмишановного. Павло Диякон. Історіографія зрілого середньовіччя в Європі: «каролінгський ренесанс», Ейнгард та його «Життя Карла Великого», всесвітні хроніки, Відукінд. Історична творчість пізнього середньовіччя: Гвіберт Ножанський, Гонорій Отонський, Ордерік Віталій, Іоанн Солсберійський, Гельмольд, література хрестоносців, «міські хроніки» італійських міст. Криза анналістики і хронографії. Візантійська історіографія. Іоанн Домаскин. Візантійські історики VI – VII ст.: Прокопій Кесарійський, Менандр, Феофілакт Сімокатта, Михаїл Пселл. Костянтин Порфирородний. Занепад візантійської історіографії.

Тема 5. Становлення історичної думки Нового часу (XVI–XVII ст.).

Історичні джерела та основні риси розвитку гуманістичної історіографії. Історіографія раннього італійського Відродження (кінець XV – початок XVI ст.). Виникнення академій. Франческо Петрарка та його періодизація історії. Творчість Леонардо Бруні (Аретіно). Ерудитський напрям в історіографії: Флавіо Бьондо. Історичні праці Лоренцо Валли. Енео Сильвіо Пікколоміні й вивчення історії Сходу. «Нова політична школа»: Ніколо Макіавеллі. Франческо Гвіччардіні та його «Історія Італії». Творчість Томмазо Кампанелли. Німецька гуманістична історіографія. Вплив Реформації. Філіп Меланхтон, Мартін Лютер. Історіографія французького гуманізму. Гільом Бюде та його «Виховання монарха». Основні досягнення теоретико-історичної думки XVI – початку XVII ст. Нові підходи до методології історії. Теорія та методологія історії в XVII ст. Теорії «природного права», «суспільного договору» та їхні інтерпретації в історичних концепціях. Історико-соціологічні погляди Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка, Р. Декарта. Проблема походження влади і власності. Механіцизм. Вплив природничих наук на розвиток методів вивчення історії. Історична концепція Ж.Б. Боссюе. «Ерудитські школи» XVI – XVII ст. Роль монастирів і монастирських конгрегацій у їх становленні. Історіографічна творчість церковних (Ж. Боланд, Ж. Мобільон, Б. Монфакон) та світських (Ш. Люканж, А. Мураторі) «ерудитів». Збирання і видання історичних джерел. Роль ерудитів у становленні спеціальних історичних дисциплін. Зародження візантієзнавства. Розвиток біографічного жанру.

Тема 6. Історична наука в століття Просвітництва.

Передумови розвитку історичної думки та історичних знань у XVIII ст. Розвиток історичної освіти у країнах Європи. Критика просвітниками теологічних теорій. Спроби створення філософії історії. Раціоналізм та історичний детермінізм у просвітницькій думці. Ідея закономірності

історії. Роль географічного фактору в історії (Ш. Монтеस्कьє). Поняття «всесвітня історія» у творах істориків-просвітників. Просвітники про роль і соціальні функції історії. Перетворення історії в наукову дисципліну. Розширення проблематики історичних досліджень. Нові методи критики історичних джерел. Предромантичні течії у просвітництві. Закон суспільного прогресу. Й.Г. Гердер. Концепція історії Дж. Віко. Зародження теорії «народного духу». А. де Буленвільє, Ж.Б. Дюбо. Історичні погляди та праці Вольтера. Основні риси і особливості просвітницької історіографії в Англії. Історичні погляди Д. Юма і Е. Гіббона. Шотландська школа в історіографії, А. Фергюссон. Історичні погляди А. Сміта. Геттінгенська історична школа. Німецька філософсько-історична школа: Йоганн Якоб Мозер, Готліб Ефраїм Лессінг, Іммануїл Кант, Йоганн Кристоф Гаттерер, Август Людвіг Шльоцер. Історичні погляди і соціально-політичні концепції північноамериканських просвітників: Б. Франклін, Т. Пейн, Дж. Адамс.

Тема 7. Історична думка епохи Романтизму.

Історичні передумови формування романтизму та романтичної історіографії. Напрями європейської романтичної історіографії. Викладання історії в університетах і школах. Історія як самостійна навчальна дисципліна. Історична періодика. Публікація історичних джерел. Утворення та діяльність наукових історичних товариств. Ідейно-теоретичні засади романтичної історіографії. Основні риси історіографії романтизму. Історики-романтики про «народ», «народний дух». Нація і сім'я як основа суспільних зв'язків. Ідеалізація Середньовіччя у творах романтиків. Розвиток принципу історизму в історіографії романтизму. Історична наука у Франції у першій половині XIX ст. Консервативні романтики, Ф. Р. Шатобріан. Ліберальна школа істориків періоду Реставрації (О. Тьєрі, Ф. Гізо, Ф. О. Міньє. Творчість А. де Токвілля).

Демократичні романтики, Ж. Мішле. Німецька романтична історіографія. Ф. Шлегель, Ф. Шеллінг, Г. Гегель. «Історична школа права» (Ф. К. Савіньї, К. Ф. Ейхгорн). Становлення історико-політичної школи Л. фон Ранке та його роль в розвитку історіографії. Ліберальні романтики в Німеччині, Ф. К. Шлоссер. Історична наука Великої Британії першої половини ХІХ ст. Торійська та вігська історіографії. Ліберальний напрям, Т. Бабингтон Маколей. Історичні праці Т. Карлайля. Ідеї романтизму у США. Дж. Банкрофт, В. Прескотт.

Тема 8. Історична наука другої половини ХІХ ст. Позитивізм і наукова історія.

Соціально-політичні та ідейно-теоретичні умови розвитку історичної науки. Вплив консервативних, ліберальних і соціалістичних ідей на становище історичної науки. Організаційна основа і джерельна база історичної науки. Викладання історії у вищій і середній школі. Виникнення науково-дослідних установ. Утвердження практики міжнародних дискусій з актуальних проблем історії. Періодизація позитивістської історіографії. Поняття історичного факту в позитивістській історіографії. Розвиток критики джерела. Позитивістська модель історіописання. О. Конт, Г. Спенсер. Марксистська соціологія історії (Карл Маркс). Формування теоретичної історії. Й. Г. Дройзен. Німецька класична історіографія, Л. фон Ранке. Історичні твори Г. фон Зібеля і Г. фон Трейчке. Історична спадщина Я. Буркгардта. Економічна історія, Г. Шмоллер. Французька позитивістська історіографія: І. Тен, А. Олар, А. Сорель, Ш. Сеньобоса, Ш. Ланглуа. Англійські історики-позитивісти: В. Стеббс, Дж. Е. Ектон, Г. Т. Бокль, Дж. Р. Грін. Історична наука у США. «Англосаксонська школа». Б. Адамс, Дж. Мак Мастер.

Тема 9. Історичні студії слов'янських народів у ХІХ – на початку ХХ ст.

Ідеологія романтизму і національно-визвольні рухи слов'янських народів. Польська романтична історіографія. Йоахим Лелевель та його послідовники. Чеська і словацька романтична історіографія. Історичні твори Ф. Палацького, К.Я. Ербена, П.Й. Шафарика. Історична думка південно-слов'янських народів: сербська, хорватська, болгарська історіографії. Вук Караджич, Панта Сречкович, Франьо Рачкій. Становлення позитивістської історіографії в країнах Центрально-Східної Європи. Варшавська історична школа (Т. Корзон, В. Смоленський). Полеміка між Варшавською та Краківською (В. Калинка, Ю. Шуйський, С. Смолька) історичними школами. Львівська історична школа (К. Ліске, Т. Войцеховський). Позитивістська течія у чеській історіографії (Я. Голл, А. Резек, Й. Пекарж). Словацька історіографія (Ф. Сасинек). Критичний напрям у сербській історіографії (І. Рівару), С. Новакович. Хорватська і словенська історичні школи. Історична наука в Болгарії (З. Стоянов, Д. Страшиміров, І. Шиманов).

Тема 10. Світова історична думка на рубежі ХІХ – ХХ ст.

Політичні, соціальні, історичні тенденції епохи, що впливали на розвиток історичної думки. Еволюція позитивістської історіографії. Спроби оновлення теоретико-методологічної бази історичної науки. Неокантіанство (В. Відельбанд і Г. Ріккерт). Неоромантичні тенденції в історіографії. Теорія культурно-історичного синтезу К. Лампрехта. Історико-теоретичні студії Ш.В. Ланглуа, Ш. Сеньобоса. Концепція «загальної історії» Е. Лавісса і А. Рамбо. Методологія історії А.С. Лаппо-Данилевського. Методологія історії М. Вебера. Методологічні дискусії у Франції (А. Берр, Е. Дюркгайм). Британська історіографія другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (Дж. М. Тревельян, Дж. і Барбара

Хеммонд). Позитивістська історіографія у Великій Британії. Г.Т. Бокль. Вплив ідей позитивізму на Кембріджську та Оксфордську історичні школи. Історична наука в США (Ф. Дж. Тернер, Ч. Бірд). Італійська історіографія в другій половині XIX – на початку XX ст. Теорія та історія історіографії Б. Кроче.

Змістовий модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: нові напрями досліджень, методологічні орієнтації.

Тема 11. Основні тенденції розвитку історичної науки в першій половині XX ст.

Вплив Великої війни на стан історичної науки. Пошуки нових методологічних підходів до історичних досліджень. Методологічний плюралізм. Ідея історії Р.Дж. Коллінгвуда. Організаційне структурування історичної науки. Історична наукова періодика. Міжнародні конгреси істориків. Національні історіографії. Причини і значення появи «Школи Анналів». М. Блок, Л. Февр. Становище історичної науки в Німеччині, Італії, СРСР у 1920–1930-х рр. Історичні студії у Веймарській республіці. Ідеологізація історичних досліджень у тоталітарних суспільствах. Історичні дослідження в університетах. Історичні школи, проблематика історичних праць, історичні напрями.

Тема 12. Історична наука в другій половині XX ст.

Традиції та новації в історичній науці. Постмодерністські виклики. Міжнародне співробітництво істориків. Співвідношення об'єктивних і суб'єктивних факторів. Розширення проблемного поля історичних студій. Кліометричний позитивізм (П. Шорню, Ф. Фюре). Розвиток логічного позитивізму К. Поппером. Інтерпретація марксистської методології Р. Ароном. Еволюція «Школи Анналів» і виділення з неї різних напрямів.

Вплив на методологію історії наратології і філологічних наук. Соціальна і економічна історія. Історія культури і методологія історії. «Нова інтелектуальна історія».

Тема 13. Історичні студії на зламі XX – XXI ст.

Сучасна французька історіографія. Економічна і соціальна історія. «Нова історія міжнародних відносин». Проблеми новітньої історії. Історична наука Великої Британії. Віхи британської історії в історичних студіях. Локальна і соціальна історія. Історична наука у країнах Центрально-Східної Європи. Від ідеологічного диктату до свободи наукової творчості. Російська історіографія. Сучасна історична наука в Польщі («політика історичного наступу»). Історичні дослідження у Чехії і Словаччині. Історична наука у балканських країнах. Історіографія США другої половини XX – початку XXI ст. Історіографія американських революцій. Історія зовнішньої політики. «Культурний поворот» в історіографії. Організація історичної науки в азійських країнах. Орієнталізм. Історична наука та історичні знання у Японії. Дискусійні проблеми китайської історіографії. Сучасні історичні студії в арабських країнах. Історичні праці учених держав тропічної Африки.

Тема 14. Напрями і методи історичних досліджень до середини XX ст.

Цивілізаційний підхід до історії. Зародження та еволюція теорії циклічності. Дж. Віко. Основні методологічні принципи цивілізаційного підходу до історії. О. Шпенглер та його праця «Занепад Європи». Поняття «морфології світової історії». Історичні праці А. Тойнбі. Схема історії цивілізацій за А. Тойнбі. Генеза цивілізацій за А. Тойнбі. Поняття «розколу цивілізацій» і «універсальних держав». Основні принципи «Нової історичної науки». М. Блок і Л. Февр. Журнал «Аннали». Поняття

історичного синтезу, тотальної історії, темпоральної структури, макро- і мікроісторії, полідисциплінарного і міждисциплінарного синтезу. Діалог культур. Ментальність. Місце історії в гуманітарній культурі за М. Блоком. Типи історичних свідчень. Відмінності документальних і розповідних джерел. М, Блок про історичну термінологію. Основні принципи історичного методу М. Блока. Історична антропологія (Ф. Арьєс, Р. Дарнтон, Ж. Дюбі, Ж. Ле Гофф, Ф. Бродель, Д. Леві). Вплив на історичну антропологію соціальної антропології (К. Леві-Стросс). Історія приватного життя, методологічні принципи і шляхи розвитку цього наукового напрямку. Демографічна поведінка як об'єкт дослідження. Поява мікроісторії (К. Гінзбург, Ж. Леві, Б. Хауперт, Ф. Шафер, Н.З. Девіс).

Тема 15. Причини переосмислення місця і принципів історичного пізнання в другій половині ХХ ст.

Методологічні трансформації у світовій історіографії: історичні, політичні, епістемологічні причини. Розуміння історії як особливої «культурної практики». Поняття постмодернізму (Ж. Ліотар). Когнітивна революція та її вплив на гуманітарне знання. Вплив філологічних наук на гуманітарні знання.

Тема 16. Постмодернізм та історична наука.

Уявлення про історію як пояснювальну систему, метарозповідь. Критика постмодерністами історичної науки. Х. Уайт. «Лінгвістичний поворот» (А. Данто). Переосмислення теорії Х. Уайта в працях Ф. Анкерсмита. Позитивісти проти постмодерністів: прийоми і методи критики. Сучасний історичний постмодернізм (Л. Стоун, Р. Шарт'є, Дж. Іггерс, Г. Спігел, П. Бурд'є). «Метаісторія» Х. Уайта. Принципи побудови історичної оповіді за Х. Уайтом.

Тема 17. Історична герменевтика.

Суть поняття. Герменевтика як мистецтво інтерпретації. Інтерпретація та розуміння. Герменевтика в античній і середньовічній науці. Поява історичної герменевтики (Й.К. Кладеніус, Г.Ф. Майер, Ф. Шлейермахер, В. Дільтей). Компаративний і дивінаційний методи розуміння. Герменевтика і психологічна інтерпретація. Принцип конгеніальності В. Дільтея. М. Хайдеггер, Г. Гадамер, П. Рікер. Поняття герменевтичного кола в М. Хайдеггера. Розуміння і інтерпретація в Г. Гадамера і П. Рікера. «Нова інтелектуальна історіографія».

Тема 18. Історична семіотика.

Семіотика як наука про знаки. Предмет семіотики. Поняття знаку. Зображувальні знаки, індекси і діаграми. Поняття сигніфікації. Процес семіозису. Синтагматичні відносини між знаками. Синхронія і діахронія. Парадигматика і синтагматика. Семіотика і історія (Ч. Пірс, Ф.Де Соссюр, Ч. Морріс, Р. Барт). Московський і Празький лінгвістичні гуртки. Основні напрями у семіотиці: лінгвістична семіотика, семіотика в літературознавстві, семіотика мистецтва, логічна семіотика, психологічна семіотика, соціальна семіотика, візуальна семіотика, семіотика історії. Московсько-тартуська семіотична школа. Ю. Лотман, Б. Успенський, Б. Гаспаров. Особливості культурно-семіотичного підходу до історії.

Тема 19. Теорії націй і націоналізму в ХХ ст.

«Уявні спільноти» Б. Андерсона. Трактатування ним націоналізму. Поняття символів і пам'яті нації. Г. Кон: нації як «історичний і політичний концепт». Концепція походження націоналізму Г. Кона. Шляхи формування націй за Г. Коном. Конструктивістський підхід до розуміння нації. Е. Гобсбаум, Е. Геллнер. Етнополітична концепція нації і

ліберальний націоналізм. Е. Сміт, Е. Шилз, Дж. Ротшилд. Д. Міллер та його книга «Громадянство й національна ідентичність».

Тема 20. Просопографія.

Поняття просопографії. Теоретичні підвалини дисципліни. Л. Февром про завдання історика відтворення «живої історії». Основні напрями розвитку просопографії: дослідження соціальних, професійних, етнонаціональних груп (Life History), родинна історія (Family History). «Нова сімейна історія» як напрям дослідження. Л. Анрі про метод «відновлення історії родини». Т. Маурер про «колективні біографії» різних людських груп. Школа вивчення еліт. Школа статистичного вивчення мас. Поняття соціальної мобільності. Переваги і недоліки просопографічного методу.

Тема 21. Гендерні дослідження.

Поняття гендеру. Основні напрями теоретичних досліджень гендеру. Гендер як стратифікаційна категорія (К. Девіс, У. Мур, Т. Парсонс, Б. Барбер, С. Айзенштадт). Гендер як культурна метафора (Е. Фі). Гендер як соціально сконструйоване відношення нерівності за ознакою статі (П. Бергер, Т. Лукман, Г. Гарфінкель). Дж. Скотт «Гендер: корисна категорія демографічної історії». Відмінності між гендерним підходом і історичною фемінологією. Методологічні принципи гендерної історії. Гендерні дослідження і візуальна культура. Гендер і історія повсякдення.

Тема 22. Історична та етнічна демографія.

«Нова демографічна наука». Історична демографія: суть поняття. Метод «відновлення історії сімей» Л. Анрі. Статистико-математичні методи і комп'ютерні методики, що використовуються в історичній демографії. Основні поняття і категорії етнодемографії: відтворення

населення, історичні типи відтворення населення, демографічна революція, демографічний вибух, народжуваність, смертність, міграції. Народ (етнос) як об'єкт етнічної демографії.

Тема 23. Історія повсякденності

Предмет і завдання дисципліни. Осмислення повсякденного життя як цінності в гуманітарних науках. Становлення проблематики повсякденності. Історія повсякденності у західноєвропейській науковій традиції XIX-XX ст. Е. Віолл-ле-Дюк, Е. Фукс, П. Гіро та їх вклад у дослідження проблем повсякденної історії. Й. Хойзінга «Осінь Середньовіччя». Дослідження емоціональних проявів масової свідомості, ментальності середньовічної європейської культури. Дослідження культури повсякдення в роботах істориків школи «Анналів». Межі та зміст поняття «повсякденність». Структури повсякденності. Повсякденність як фундаментальна антропологічна категорія. Джерела вивчення культури повсякдення. Традиційні архівні джерела. Листування і щоденники як документи особистого походження у вивченні історії повсякденності. Повсякдення у художній літературі та кінематографі. Життєвий простір.

Структура навчальної дисципліни
(для очної денної форми навчання)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усьо-го	у тому числі				
		Лек-ції	Семі-нар.	Консуль-тації	Сам. роб.	Контр. роботи
1	120	40	20	8	52	
Змістовий модуль 1. Зародження історичних знань і становлення історичної науки						
Тема 1. Вступ. Предмет, завдання й періодизація курсу «Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми»	4	2			2	
Тема 2. Донаукова історія	4	2			2	
Тема 3. Історичні знання в цивілізаціях Стародавнього Сходу	4		2		2	
Тема 4. Основні теорії історії в античності	4	2			2	
Тема 5. Середньовічне сприйняття минулого	4	2			2	
Тема 6. Історичні знання за доби Середньовіччя	4		2		2	
Тема 7. Історіографія західноєвропейського Відродження (XV-XVI ст.)	6	2		2	2	
Тема 8. Історична думка доби Просвітництва	4	2			2	

Тема 9. Історичні школи та напрямки просвітницької історіографії	4		2		2	
Тема 10. Історична наука доби романтизму	4	2			2	
Тема 11. Історична наука у Франції у першій половині XIX ст.	4		2		2	
Тема 12. Історична наука другої половини XIX століття. Позитивізм і наукова історія	6	2		2	2	
Тема 13. Німецька класична історіографія XIX ст.	4	2			2	
Тема 14. Історична наука у США на рубежі XIX-XX ст.	2	2				
Разом за змістовим модулем 1	58	20	8	4	26	
Модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: нові напрями досліджень, методологічні орієнтації						
Тема 15. Світова історична думка на рубежі XIX – XX ст.	6	2		2	2	
Тема 16. Історичні студії у слов'янських народів XIX – початку XX століття	4		2		2	
Тема 17. Основні тенденції розвитку історичної науки на початку	4		2		2	

XX ст.						
Тема 18. Напрями і методи історичних досліджень до середини XX ст.	4	2			2	
Тема 19. Історична наука середини XX ст.	4	2			2	
Тема 20. Постмодернізм та історична наука	4	2			2	
Тема 21. Історична наука в другій половини XX ст. на початку XXI століття	8	4		2	2	
Тема 22. Сучасна французька історіографія	4		2		2	
Тема 23. Історична наука Великої Британії другої половини XX – початку XXI століття	4		2		2	
Тема 24. Історична герменевтика	2	2				
Тема 25. Історична семіотика	2		2			
Тема 26. Просопографія як напрям наукових досліджень	4	2			2	
Тема 27. Сучасні гендерні дослідження	4		2		2	
Тема 28. Історична та етнічна демографія	4	2			2	
Тема 29. Історія повсякдення як напрям сучасної історичної науки	4	2			2	

Разом за змістовим модулем 2	62	20	12	4	26	
Усього годин	120	40	20	8	52	

Теми консультацій

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Історіографічні джерела та їхні особливості.	1
2	Співвідношення історіографії, джерелознавства, філософії та методології історії.	1
3	Раціоналізм та історичний детермінізм у просвітницькій думці.	1
4	Предромантичні течії у просвітництві.	1
5	Ідейно-теоретичні засади романтичної історіографії.	1
6	Поняття історичного факту в позитивістській історіографії.	1
7	Формування історичних шкіл в другій половині XIX століття.	1
8	Методологічні трансформації у світовій історіографії в другій половині XX ст.: історичні, політичні, епістемологічні причини.	1

Питання для самостійного опрацювання

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Міфологічні тексти Хеттського царства.	2

2	Зародження історичних знань у стародавньому Єгипті.	2
3	Середньовічна схоластика.	2
4	Методи середньовічного історіописання.	2
5	Теорія і методологія історії в XVII ст. Механіцизм.	2
6	Історичні погляди Г. Болінброка.	2
7	Вплив філософських учень Йоганна- Готфріда Гердера, Йогана Готліба Фіхте, Фрідріха Вільгельма Шеллінга на формування історіографії романтизму.	2
8	Роль географічного фактору в історії (Ш. Монтескьє).	2
9	Становлення консерватизму в історіописанні. Жозеф де Местр, Едмунд Берк, Луї де Бональд.	2
10	Історична школа права. Фрідріх Карл Савіні, Карл Фрідріх Ейхгорн.	2
11	Фансуа Гізо – історик та організатор історичної науки у Франції.	2
12	Позитивістські історичні школи у Франції.	2
13	Німецька класична історіографія. Леопольд фон Ранке.	2
14	Основні категорії марксизму.	2
15	Кліометрія як спеціальна історична дисципліна і науковий метод.	2
16	Основні методологічні принципи цивілізаційного підходу до історії.	2
17	«Нова історія міжнародних відносин». П'єр Ренувен.	2
18	«Нова політична історія»	2
19	Сучасна італійська історіографія. Організація, проблематика, методологія.	2
20	Основні методологічні принципи історичної	2

	антропології.	
21	Розвиток історичних досліджень у Японії другої половини XX– початку XXI століття	2
22	Сучасні історичні школи у КНР.	2
23	Сучасний стан орієнталізму.	2
24	Основні принципи мікроісторичного підходу.	1
25	Соціальна історія. Методологія, регіональні особливості.	1
26	Локальна історія. Організаційне оформлення, методологічний інструментарій.	1
27	Сучасний стан історичного постмодернізму.	
28	Міжнародні конгреси істориків та їхня роль у формуванні пріоритетів історичних студій.	1
29	Методологічні принципи гендерної історії.	2
	Разом	52

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ)

Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає вивчення творчої спадщини історика на основі обраного джерела за **схемою**:

1. Бібліографічні дані праці.
2. Характеристика історіографічної епохи, коли працював історик.
3. Життєвий шлях ученого.
3. Характеристика праці історика як історіографічного джерела.
4. Внесок ученого в розвиток історичної думки.
5. Методологічні засади роботи.
6. Джерельна база монографії.
7. Відображення в дослідженні історичного часу.
8. Власні судження щодо опрацьованої праці.

Тематика індивідуальних завдань:

1. Історична школа Леопольда фон Ранке: засади, методологія і представники.
2. Томас Карлейль «Французька революція. Історія».
3. Бенедетто Кроче і його праця «Теорія й історія історіографії».
4. Ж. Боден «Метод легкого вивчення історії».
5. Р. Дж. Коллінгвуд і його праця «Ідея історії».
6. Вебер М. «Протестантська етика і дух капіталізму».
7. Історичні погляди Генрі Болінброка. «Листи про вивчення і користь історії».
8. Люсьєн Февр і його праця «Бої за історію».
9. Марк Блок і праця «Феодальне суспільство».
10. Люсьєн Февр «Бої за історію».
11. Вивчення картини світу й стереотипів поведінки традиційного суспільства у творах Жака Ле Гоффа (праці: Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада. Москва, 1992; Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века. Москва, 1997.).
12. Еммануель Ле Руа Ладюрі і концепція «історії без людей».
13. Фоссье Р. «Люди середньовіччя».
14. Концепції глобальної історії та плинності часу Ф. Броделя. «Середземне море і середземноморський світ в епоху Філіппа II» .
15. Еммануель Ле Руа Ладюрі і його праця «Монтайю, окситанське село з 1294 до 1324 р.».
16. Джордж Маколей Тревельян і його творчий доробок. «Англійська соціальна історія».
17. Е. Томпсон і його праця «Становлення англійського робітничого класу».
18. Юм Д. «Англія під владою дому Стюартів».
19. Американський історик Ричард Хофштадтер і його творчий доробок.
20. Роберт Фогель і становлення нової економічної історіографії. Праця

«Залізниця і зростання американської економіки: есе з економетричної історії».

21. «Час на хресті» Р. Фогеля і С. Енгермана й наукові дискусії в США щодо економічної ефективності плантаційного рабства.
22. Американська «нова соціальна історія»: проблеми рабства й Громадянської війни 1861–1865 рр. Доробок Юджина Дженовезе.
23. Американський історик-марксист Філіп Фонер і його праця «Історія робітничого руху в США».
24. «Історія жінок» і «нова культурна історія» у творчості Наталі Земон Девіс.
25. Філіп Ар'єс і його концепція дитинства XVI–XVIII ст.
26. К. Гінзбург. Аналіз праці «Сир і хробаки. Космологія мельника XVI ст.».
27. Хейден Уайт і його праця «Метаісторія. Історична уява в Європі XIX століття».
28. Арнольд Тойнбі, «Дослідження історії».
29. Жак Дерріда і його позиція: «Не існує нічого поза текстом».
30. Ювал Ной Харарє і його твір «Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього».

Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання

1. Ранні теорії історичного процесу.
2. Зародження історичних знань.
3. Історіографічні джерела. Поняття «історична школа», «історичний напрям», «історична течія» та критерії їхнього визначення.
4. Антична історіографія.
5. Історичні знання у добу Середньовіччя.
6. Теорії історичного процесу в епоху Відродження.
7. Теорії «природного права», «суспільного договору» та їхні інтерпретації в історичних дослідженнях.
8. Історична концепція Ж.Б. Бюссюе. «Ерудитські школи XVI – XVII ст.».
9. Історіографічна творчість церковних (Ж. Боланд, Ж. Мобільон, Б. Монфакон) та світських (Ш. Люканж, А. Мураторі) «ерудитів».
10. Хронографи та їх роль у вивченні світової історії.
11. Умови розвитку історичної думки та історичних знань у XVIII ст. Просвітники про роль і соціальні функції історії.
12. Історичні школи та напрями просвітницької історіографії у країнах Європи.
13. Просвітницька історіографія у Франції (А. де Буленвільє, Ж.Б. Дюбо. Історичні погляди та праці Вольтера).
14. Основні риси і особливості просвітницької історіографії у Великій Британії (історичні погляди Д. Юма, Е. Гіббона). Шотландська школа в історіографії, А. Фергюссон.
15. Просвітницька історіографія у Німеччині. Геттінгенська історична школа.
16. Історичні передумови формування романтизму та романтичної

- історіографії. Основні риси історіографії романтизму.
17. Теорія класів і класової боротьби у науковій спадщині історичної школи доби Реставрації. О. Тьєрі та Ф. Гізо.
 18. Історико-правовий напрям. Історична школа права (К.Ф. Савіньї, К.Ф. Ейхгорн).
 19. Становлення історико-політичної школи Л. Ранке. Релігійно-романтична концепція світової історії в творах Л. Ранке.
 20. Гейдельберзька школа істориків (Ф.К. Шлосер, Г. Гервінус).
 21. Політична школа Т. Карлейля і Д. Фроуда.
 22. Торійська та вігська історіографії.
 23. Марксизм і наукова теорія.
 24. Позитивізм як методологія історичного знання.
 25. Поняття історичного факту в позитивістській історіографії. Критика джерела.
 26. Соціально-політичні та економічні умови розвитку історичної науки у США у XIX – на початку XX ст.
 27. Основні напрями розвитку історичної науки у другій половині XIX на початку XX ст.
 28. Польська історіографія у XIX – на початку XX ст.
 29. «Лінійна концепція» історії цивілізацій. Арнольд Тойнбі.
 30. Соціологія історії Макса Вебера.
 31. Неокантіанство. В. Віндельбанд і Г. Ріккерт.
 32. Методологія історії Бенедетто Кроче.
 33. «Ідея історії» Коллінгвуда.
 34. Еволюція позитивістської історіографії. Спроби оновлення теоретико-методологічних засад історичної науки.
 35. Теорія культурно-історичного синтезу К. Лампрехта. Історико-теоретичні студії Ш.В. Ланглуа, Ш. Сеньбоса.
 36. Концепція «всесвітньої історії» Е. Лавісса і А. Рамбо.
 37. Методологічні дискусії в історичній науці на рубежі XIX-XX ст.

38. Історія виникнення і основні принципи «Нової історичної науки».
39. «Нова історична наука». Марк Блок.
40. Історичні дослідження у міжвоєнний період: організаційне оформлення, проблематика, методологія.
41. «Школа Анналів». Л. Февр, М. Блок, Ж. Ле Гофф.
42. Історична антропологія і економічна історія. Ф. Бродель
43. Основні принципи мікроісторичного підходу.
44. Мікроісторія. Карло Гінзбург.
45. Тенденції розвитку історичної науки в другій половині ХХ ст.
46. Постмодернізм. Хейден Уайт.
47. «Метаісторія» Х. Уайта. Принципи побудови історичної оповіді за Х. Уайтом.
48. «Нова історія міжнародних відносин». П. Ренувен.
49. Нова соціальна історія.
50. Семіотика: основні поняття.
51. Теорії націй і націоналізму. Ганс Кон.
52. Історична герменевтика. В. Дільтей, Ф. Шлейєрмахер.
53. Історична герменевтика. Г. Гадамер, П. Рікер, М. Хайдеггер.
54. Просопографія: основні поняття.
55. Сучасні гендерні дослідження.
56. Історична та етнічна демографія.
57. Кліометрія і історична інформатика.
58. Сучасні напрями історичної думки.

Методи та засоби діагностики успішності навчання.

Оцінювання відповідей ад'юнктів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до відповідей, участі в обговоренні, у формі написання або презентації повідомлень; опрацювання понять; написання поточних письмових та підсумкових контрольних робіт за змістовими модулями.

Оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за 12-бальною шкалою:

1–3 бали — незадовільна відповідь;

4–6 балів — неповна відповідь на поставлене питання, недостатнє володіння матеріалом;

7–9 балів — повна відповідь, однак не містить узагальнення, не свідчить про глибоке розуміння обговорюваних питань з теми;

10–12 балів — самостійна повна відповідь, виявлення вміння аналізувати, порівнювати викладений матеріал, робити висновки і узагальнення.

Критерії оцінювання повідомлення:

9–10 балів — глибоке розкриття проблеми з відображенням авторської позиції;

7–8 балів — обґрунтоване розкриття проблеми;

5–6 балів — тема розкрита неповно;

3–4 бали — реферат суто компілятивного рівня;

1–2 бали — розкритий лише окремий аспект

0 балів — повідомлення (реферат) не зараховано.

Максимальний бал за виконання ІНДЗ - 16.

Критерії оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання.

1 бал - бібліографічні дані праці.

1 бал - характеристика історіографічної епохи, коли працював історик.

1 бал - життєвий шлях ученого.

2 бали - характеристика праці історика як історіографічного джерела.

2 бали - внесок ученого в розвиток історичної думки.

2 бали - методологічні засади роботи.

2 бали - джерельна база монографії.

2 бали - відображення в дослідженні історичного часу.

3 бали - власні судження щодо опрацьованої праці.

Розподіл балів, які отримують студенти та критерії оцінювання.

Дисципліна складається із двох змістових модулів. Її вивчення передбачає виконання здобувачами освітнього ступеня доктора філософії індивідуального навчально-дослідного завдання. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за такими формами роботи:

– **поточна модульна оцінка** складається із балів, які отримує здобувач за певні види навчальної діяльності (усне опитування на семінарських заняттях, участь в обговоренні виступів студентів, участь у дискусіях, письмові роботи, розв'язання тестових завдань, співбесід, підготовку повідомлень та рефератів тощо. Поточний контроль становить 40 балів, включаючи отримані бали за ІНДЗ;

– **контрольна модульна оцінка** визначається в балах за результатами комплексної контрольної роботи в межах даного модуля і становить 60 балів від залікового кредиту ($2 \times 30 = 60$);

– **підсумкова модульна оцінка** визначається як сума поточної та контрольної модульної оцінок з даного модуля;

– **індивідуальне навчально-дослідне завдання** виконується здобувачем у письмовій формі і оцінюється від 1 до 16 балів. Оцінка за ІНДЗ є складовою частиною поточної модульної оцінки

і разом із сумою балів, які здобувач вищої освіти отримує за різні види діяльності не може перевищувати 40 балів в межах залікового кредиту;

- **поточна семестрова оцінка** визначається в балах як сума балів підсумкових модульних оцінок, отриманих за засвоєння всіх модулів, враховуючи ІНДЗ;
- **підсумкова семестрова оцінка** визначається як сума поточних модульних та залікових оцінок. Якщо підсумкова семестрова оцінка становить не менше 75 балів, то за згодою аспіранта, вона може бути зарахована як залікова оцінка. В іншому випадку, або за бажанням здобувач вищої освіти складає залік. При цьому оцінки за результатами модульних контрольних робіт анулюються.

Поточний контроль (мах - 40 балів)			Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загаль. кіль-сть балів
Модуль 1			Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифметичне	12 балів як середнє арифметичне	16 балів	30 балів	30 балів	100

**Критерії оцінювання роботи студентів:
на семінарських заняттях за 12-бальною шкалою:**

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання

Початковий (понятійний)	1	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Здобувач мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Здобувач намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості висновки.
Середній (репродуктивний)	4	Аспірант володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача.
	5	Аспірант знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; висновки не послідовні.
	6	Здобувач розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, історіографічні ситуації,

		робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє користуватися різними типами додаткових джерел.
Достатній (алгоритмічно- нодієвий)	7	Аспірант правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату (повідомлення), сформулювати список використаних джерел для підготовки реферату (повідомлення), виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами інформації, використовувати понятійний апарат, скласти розповідь щодо використаної для підготовки до семінарського заняття наукової статті чи монографії.
	8	Знання аспіранта досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і

		захистити його положення.
	9	Здобувач вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує набуті знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить поняття, формулювання законів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчий професійний)	10	Здобувач володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності розвитку історичної науки, стилі історіописання в різні історичні часові проміжки, охарактеризувати творчу манеру історика чи представників історичної школи; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси; орієнтується у питаннях, які розглядалися на міжнародних конгресах істориків, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, знає суміжні

		дисципліни, використовує набуті знання, аналізуючи історіографічні явища, процеси, становище в національних історіографіях упродовж XIX – XXI століття.
	11	Аспірант володіє узагальненими знаннями з предмета, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, інтернеті, мультимедійних програмах, оцінювати явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Здобувач має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо

		викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили.
--	--	---

на контрольних роботах за 30-бальною шкалою:

1-5 балів — здобувач освітнього ступеня може розрізнити об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності; фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт навчання, виявляє здатність елементарно викладати думку, може відтворити кілька термінів, явищ, без зв'язку між ними; повинен вибрати вільний варіант відповіді; студент відтворює менше половини навчального матеріалу; виконує елементарні завдання; може дати відповідь з кількох простих речень; здатен відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, відсутні сформовані вміння та навички.

6-10 балів — здобувач має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу; здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну дію, описує явища, процеси без пояснень причин; за допомогою викладача здатен відтворити їхню послідовність, слабо орієнтуються в поняттях, має фрагментарні навички в роботі з підручником, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу. Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати,

орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні.

11-15 балів — здобувач виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами, правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми.

16-20 балів — знання здобувача є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з огляду на змістовий взаємозв'язок, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Здобувач вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

21-25 балів — аспірант володіє глибокими знаннями, може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від

об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну. Студент володіє поняттями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, самостійно оцінює різноманітні життєві явища, виявляючи особисту позицію щодо них.

26-30 балів — здобувач має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Тематика лекцій, рекомендована література до них та завдання для самостійної роботи.

Змістовий модуль 1.

Зародження історичних знань. Становлення історичної науки.

Лекція 1. Вступ. Предмет, завдання й періодизація курсу «Всесвітня історія: методологічні та історіографічні проблеми»

1. Становлення історіографії як науки.
2. Предмет, завдання й періодизація курсу. Історіографічні джерела.
3. Місце історіографії у процесі історичного пізнання.
4. Методи та принципи історіографічного аналізу.
5. Понятійно-категоріальний апарат сучасної історіографії.

Література

1. Барг М.А. Категории и методы исторической науки. Москва, 1984.
2. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 164 с.
3. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / пер. з польськ. та англ. В. Склокіна, [ред. В. Склокіна та С. Трояна]. К. : Ніка-Центр, 2012. 264 с.
4. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
5. Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы /ред. Л. Репина. Москва, 2012.
6. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
7. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
8. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
9. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

10. Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.
11. Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.
12. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
13. Репина Л. П. Историческая наука на рубеже XX–XXI вв.: социальные теории и историографическая практика. М. : Кругъ, 2011. 560 с.
14. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
15. Темірова Н. Р. Т 322 Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
16. Хальбвакс М. Социальные рамки памяти. М.: Новое издательство, 2007. 348 с.
17. Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 2. Донаукова історія

1. Зародження міфологічної історичної думки.
2. Історична думка Стародавнього Сходу.
3. Історичні концепції стародавнього Китаю.

Література:

1. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
2. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
3. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
4. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
5. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Київ, 2009.
6. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического

- знання. Москва, 2016.
7. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
 8. Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 3. Основні теорії історії в античності

1. Загальна характеристика античної історіографії .
2. Давньогрецьке історіописання.
3. Римська історична література .

Література:

1. Геродот. Книга історії. В дев'яти книгах /пер. А. Білецький. Київ, 2006.
2. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
4. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
5. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
6. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
7. Одиссей. Человек в истории. Москва, 1991.
8. Плутарх. Порівняльні життєписи /пер. з давньогрец. Й. Кобів, Ю. Цимбалюк; передмова Й. Кобів. Київ, 1991.
9. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
10. Тацит Корнелій. Анналі. Серія «До джерел» /пер. з латини О. І.Кислюка. Київ, 2013.
11. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.

12. Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 4. Середньовічне сприйняття минулого

1. Теоретичні засади християнської теології історії.
2. Сприйняття простору і часу середньовічними істориками.
3. Впливи візантійської історичної думки.
4. Історичні знання в країнах «нового християнства» (Чехія, Русь, Угорщина, Польща, Сербія).

Література:

1. Боецій. Розрада від філософії. Київ, 2002.
2. Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / за ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.
3. Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum: середні віки. Підручник з історії середніх віків для історичних факультетів університетів. Львів, 2010.
4. Гутнова Е. Историография истории средних веков. Москва, 1985.
5. Историография истории южных и западных славян. Москва, 1987.
6. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
7. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
8. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
9. Титмар Мерзенбургский. Хроника / пер. с лат. Москва, 2009.
10. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
11. Уколова В. И. «Последний римлянин» Боэций. Москва, 1987.

Лекція 5. Історіографія західноєвропейського Відродження (XV-XVI ст.)

1. Відродження як культурно-історична епоха.
2. Світоглядні засади гуманістичної історіографії.
3. Ренесансне бачення історії.
4. «Ерудитські школи» XVI – XVII ст.

Література:

1. Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / за ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.
 2. Історіографія історії нового часу країн Європи і Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
 3. Історіографія історії южних і західних слов'ян. Москва, 1987.
 4. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
 5. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
 6. Макіавеллі Н. Державець. Флорентійські хроніки. Харків, 2016.
 7. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
 8. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.
 9. Рєпина Л.П., Зверєва В.В., Парамонова М.Ю. Історія історичного знання. Москва, 2016.
 10. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
 11. Харарі Ю. Н. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2019.
 12. Хейзинга Й. Homo ludens: статті по історії культури. Москва, 1997.
- Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 6. Історична думка доби Просвітництва

1. Формування раціонального світогляду.
2. Вплив ідей Просвітництва на розуміння історії.
3. Картезіанство та антикартезіанство.
4. Просвітницькі концепції історичного процесу.

Література:

1. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.
2. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
4. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
5. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
6. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.
7. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
8. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.
9. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
10. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
11. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.
12. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 7. Історична наука доби романтизму

1. Історичні передумови формування романтизму та романтичної історіографії.
2. Інституалізація історичної науки.
3. Ідейно-теоретичні засади та основні риси романтичної історіографії.
4. Історична романістика.

Література:

1. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 164 с.
2. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.
3. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
4. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
5. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
6. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
7. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.
8. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
9. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.
10. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
11. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.

12. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.
13. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 8. Історична наука другої половини ХІХ століття.

Позитивізм і наукова історія

1. Соціально-політичні та ідейно-теоретичні умови розвитку історичної науки.
2. Позитивізм – філософська основа дослідження історії.
3. Викладання історії у вищій і середній школі. Виникнення науково-дослідних установ.
4. Позитивістська модель історіописання.

Література:

1. Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.
2. Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.
3. Далин В.Н. Историки Франции ХІХ–ХХ вв. Москва, 1981.
4. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 164 с.
6. Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададуров В. Французька історіографія ХХ століття. Львів, 2001.
7. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.
8. Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
9. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
10. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

11. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
12. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.
13. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
14. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996.
15. Кроче Б. Теория и история историографии / пер. И.М.Заславской. Москва, 1997.
16. Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.
17. Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія. Історіософія світової та української історії XVII – XX століть. Київ, 2002.
18. Стельмах С. Історична наука в Україні епохи класичного історизму (XIX – початок XX ст.). Київ, 2005.
19. Таран Л. В. Французька історіографія. Київ, 1991.
20. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
21. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.
22. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 9. Німецька класична історіографія XIX ст.

1. Формування теоретичної історії. Й. Г. Дройзен.
2. Леопольд фон Ранке. Становлення історико-політичної школи.
3. Історична школа права (Фрідріх Карл фон Савін'ї, Карл Фрідріх Ейхгорн).

Література:

1. Васильев Ю.А. «Историка» Иоганна Густава Дройзена как методология истории. Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». 2016. № 2.
2. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 164 с.
3. Дройзен И. Г. Историка / пер. с нем. Г. И. Федоровой. Санкт-Петербург, 2004
4. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.
5. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
6. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
7. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
8. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
9. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.
10. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
11. Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.
12. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
13. Стельмах С. Історична наука в Україні епохи класичного історизму (XIX – початок XX ст.). Київ, 2005.
14. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
15. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.
16. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 10. Історична наука у США на рубежі XIX-XX ст.

1. Становлення історичної науки. Публікація джерел. «Рання школа».
2. «Англосаксонська школа». Б. Адамс, Дж. Мак Мастер.
3. Започаткування дослідження проблеми порубіжжя. «Теорія кордону» Фредеріка Джексона Тернера.

Література:

1. Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси, 2015.
2. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
3. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
4. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
5. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
6. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
7. Согрин В.В. Мифы и реальность американской истории. Москва, 1986.
8. Тишков В. А. Историки и история в США. Москва, 1985.
9. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
10. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Змістовий модуль 2.

Сучасна зарубіжна історіографія: нові напрями досліджень, методологічні орієнтації

Лекція 11. Світова історична думка на рубежі XIX – XX ст.

1. Політичні, соціальні, історичні тенденції епохи, що впливали на розвиток історичної думки.
2. Еволюція позитивістської історіографії.
3. Спроби оновлення теоретико-методологічної бази історичної науки. Неокантіанство (В. Відельбанд і Г. Ріккерт).
4. Неоромантичні тенденції в історіографії.

Література:

1. Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.
2. Блок М. Феодальное суспільство. Київ, 2003.
3. Гуревич А. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.
4. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
5. Дюпон Мельниченко Ж. Б., Ададунов В. Французская історіографія XX ст. Львів, 2001.
6. Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2012.
7. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.
8. Колінгвуд Р.Дж. Ідея історії. Київ, 1996.
9. Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
10. Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.
11. Новый образ исторической науки в век глобализации и информатизации: сб. ст. / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2005.
12. Репина Л., Зверева В., Парамонова М. История исторического знания. Пособие для вузов. Москва, 2004.
13. Репина Л. Историческая наука на рубеже XX–XXI вв.: социальные теории и историографическая практика. Москва, 2011.
14. Таран Л. Французська історіографія 70-ті роки XIX – 80-і роки XX ст. Київ, 1991.

15. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
16. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.
17. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.
18. Шпенглер О. Закат Європи: Очерки морфології мирової історії. Москва, 1993. Т.1.
19. Февр Л. Бої за історію. Москва, 1991.
20. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 12. Напрями і методи історичних досліджень до середини ХХ ст.

1. Цивілізаційний підхід до історії. Зародження та еволюція теорії циклічності. Дж. Віко. Схема історії цивілізацій за А. Тойнбі.
2. Основні принципи «Нової історичної науки». М. Блок і Л. Февр. Журнал «Аннали».
3. Історична антропологія (Ф. Арьєс, Р. Дарнтон, Ж. Дюбі, Ж. Ле Гофф, Ф. Бродель, Д. Леві).
4. Історія приватного життя: методологічні принципи і шляхи розвитку наукового напрямку. Мікроісторія.

Література:

1. Григорьева И. В. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки. Москва, 2021.
2. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
3. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
4. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
5. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

6. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.
7. Енциклопедія постмодернізму /за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора в. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.
8. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
9. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
10. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. Москва, 1987.
11. Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.
12. Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
13. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
14. Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
15. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
16. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
17. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 13. Історична наука середини ХХ ст.

1. Розширення проблемного поля історичних студій.
2. Кліометричний позитивізм (П. Шорню, Ф. Фюре). Розвиток логічного позитивізму К. Поппером.
3. Інтерпретація марксистської методології Р. Ароном.
4. Еволюція «Школи Анналів» і виділення з неї різних напрямів.

Література:

1. Григорьева И. В. Источниковедение новой и новейшей истории

- стран Европы и Америки. Москва, 2021.
2. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
 3. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
 4. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
 5. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
 6. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.
 7. Енциклопедія постмодернізму /за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора в. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.
 8. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
 9. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
 10. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. Москва, 1987.
 11. Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.
 12. Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
 13. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
 14. Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
 15. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
 16. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
 17. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 14. Постмодернізм та історична наука

1. Уявлення про історію як пояснювальну систему, метарозповідь.

2. Критика постмодерністами історичної науки. Х. Уайт.
3. Позитивісти проти постмодерністів: прийоми і методи критики.
4. Сучасний історичний постмодернізм (Л. Стоун, Р. Шартъє, Дж. Іггерс, Г. Спігел, П. Бурдьє).

Література:

1. Ашкеров А. Ю. Метаистория метаистории, или Декодирование Хейдена Уайта. *Социологическое обозрение*. Том 2. № 1. 2002. С. 86-99.
2. Григорьева И. В. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки. Москва, 2021.
3. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
4. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
5. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
6. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
7. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.
8. Енциклопедія постмодернізму /за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора в. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.
9. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
10. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
11. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. Москва, 1987.
12. Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.
13. Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.

14. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
15. Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
16. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
17. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
18. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 15-16. Історична наука в другій половині ХХ ст. на початку ХХІ століття

1. Традиції та новації в історичній науці.
2. Постмодерністські виклики. «Нова історична наука».
3. Економічна і соціальна історія. «Нова історія міжнародних відносин».
4. Сучасні напрями історичних досліджень: повсякдення, гендерні студії та жіноча історія, психоісторія, культурно-історичний аналіз, біографістика.

Література:

1. Григорьева И. В. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки. Москва, 2021.
2. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
3. Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
4. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
5. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
6. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.

7. Енциклопедія постмодернізму /за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора в. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.
8. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
9. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
10. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. Москва, 1987.
11. Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.
12. Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
13. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
14. Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
15. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
16. Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.
17. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 17. Історична герменевтика

1. Герменевтика як мистецтво інтерпретації. Інтерпретація та розуміння.
2. Поява історичної герменевтики (Й.К. Кладеніус, Г.Ф. Майєр, Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей).
3. Герменевтика і психологічна інтерпретація. Принцип конгеніальності В. Дільтея. М. Хайдеггер, Г. Гадамер, П. Рікер.
4. «Нова інтелектуальна історіографія».

Література:

1. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Т.1. К.: «Юніверс», 2000.

2. Дільтей В. Наброски к критике исторического разума. *Вопросы философии*. 1988. № 4. С. 135-152.
3. Дільтей В. Виникнення герменевтики. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/diltej.html>
4. Кошарний С. Біля джерел філософської герменевтики (В. Дільтей і Е. Гуссерль). К.: Наукова думка, 1992. 124 с.
5. Кузнецов В. Герменевтика и ее путь от конкретной методики до философского направления. *Логос*. 1999. № 10. http://www.ruthenia.ru/logos/number/1999_10/04.htm
6. Митюшин А. Об исследовании Г. Г. Шпета “Герменевтика и ее проблемы”. *Контекст 1989*. М.: Наука, 1989. С. 229-230.
7. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы. *Контекст 1989*. М., 1989. С. 231-268.
8. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы. *Контекст 1992*. М., 1992. С. 251-284.
9. Bronk A. Rozumienie, dzieje, język. Filozoficzna hermeneutyka H.-G. Gadamera. Lublin: Redakcja wydawnictw KUL, 1998. 421 s.
10. Ricoeur P. The Task of Hermeneutics. *Philosophy Today*. 973. Vol. 17, №2/4. S. 112-128.

Лекція 18. Просопографія як напрям наукових досліджень

1. Поняття просопографії. Теоретичні підвалини дисципліни.
2. Основні напрями розвитку просопографії: дослідження соціальних, професійних, етнонаціональних груп (Life History), родинна історія (Family History).
3. «Нова сімейна історія» як напрям дослідження.
4. Т. Маурер про «колективні біографії» різних людських груп.

Література:

1. Дашкевич Я. Історія журналістики та завдання просопографії. *Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення (Львів, 17- 18 травня 2002 р.)*. Львів, 2002. С. 24-30.
2. Дашкевич Я. Об'єктивне і суб'єктивне в просопографії. *Український біографічний словник: Історія і проблематика створення: Матеріали науково-практичної конференції, Львів, 8–9 жовтня 1996 р.* Львів, 1997. С. 40-47.
3. Ляшко С. До питання просопографії. *Бібліотека. Наука. Культура. Інформація*, вип. 1. К., 1998.
4. Миронець Н., Старовойтенко І. Просопографія. Спеціальні історичні дисципліни: Довідник. К., 2008.
5. Петрова М. Просопография как специальная историческая дисциплина. Макробий, Феодосий и Марциан Капелла. СПб., 2004. 232 с.
6. Специальные исторические дисциплины. К., 1992.
7. Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Вип. 13, 2006. С. 6-27.
8. Старовойтенко І.В. Просопографічний портрет особистості у контексті сучасних завдань біографічних та історичних досліджень. *Українська біографістика*. 2008. № 4. С. 50–66.
9. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.
10. Prosopography. Approaches and Applications. A Handbook / Ed. by K. S. V. Keats-Rohan. Occasional Publications UPR Linacre College Oxford, 2007.
11. Stone L. Prosopography. *Daedalus*. Vol. 100, No. 1, Historical Studies Today (Winter, 1971), p. 46-79.
12. *Vademecum historyka mediewisty* / ed. J. Nikodem, D.A. Sikorski. PWN, Warszawa, 2012, ss. 770.

Лекція 19. Історична та етнічна демографія

1. «Нова демографічна наука». Історична демографія: суть поняття.

2. Статистико-математичні методи і комп'ютерні методики, що використовуються в історичній демографії.
3. Основні поняття і категорії етнодемографії: відтворення населення, історичні типи відтворення населення, демографічна революція, демографічний вибух, народжуваність, смертність, міграції.
4. Народ (етнос) як об'єкт етнічної демографії.

Література:

1. Авербух М.С. Войны и народонаселение в докапиталистических обществах / М. Авербух: монография. Москва: «Наука», 1991. 214 с.
2. Брайсон Б. Краткая история быта и частной жизни. М.: Neoclassic АСТ, 2014.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV-XVIII ст. Т. 1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. К.: Основи, 1995. 543 с
4. Георгиева Т.С. Культура повседневности: в 3 кн.. – М. : Высшая школа, 2006. Кн. 1: Частная жизнь и быт древних обществ. 335 с.; Кн. 2: Частная жизнь и нравы от Средневековья до наших дней. 478 с.
5. Демографический энциклопедический словарь. М., 1985.
6. Дюпуи Р.Э., Дюпуи Т.Н. Всемирная история войн. Кн. 1-4. М.: Полигон, 1997-2000.
7. Историческая демография (проблемы, суждения, задачи). М., 1989.
8. Козьякова М.И. История. Культура. Повседневность. Западная Европа: от античности до XX века. М.: Весь мир, 2002. 358 с.
9. Муравьев А.В., Самаркин В.В. Историческая география эпохи феодализма (Западная Европа и Россия в V-XVII вв. Москва: “Просвещение”, 1973. 144 с.
10. Народы зарубежной Европы / ред. Токарев С., Чебоксарова Н. Москва: ”Наука”, 1964. 998 с.

11. Самаркин В.В. Историческая география Западной Европы в средние века. Москва: «Высшая школа», 1976. 247с.
12. Слука А. Демографические проблемы Западной Европы. Современная Европа. 2000. № 4.
13. Шелестов Д. Историческая демография. М.: Высшая школа, 1987. 288 с.
14. Gelis J. The Child: From Anonymity to Individuality. A History of Private Life. Passions of the Renaissance / ed. Roger Chartier. Cambridge, Massachusetts and London, 1989. P. 309-325.

Лекція 20. Історія повсякдення як напрям сучасної історичної науки

1. Зміст поняття «Історія повсякдення».
2. Повсякденне життя як проблема історіографії (Історія повсякдення у сучасній західноєвропейській науковій традиції).
3. Джерела з історії повсякдення.

Література:

1. Гуревич А.Я. Исторический синтез и Школа «Анналов». – М., 1993.
2. Брайсон Б. Краткая история быта и частной жизни. М.: Neoclassic — АСТ, 2014.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка и капіталізм. XV-XVIII ст. – Т. 1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. К.: Основи, 1995. 543 с.
4. Диса К. Історія сексуальності ранньомодерної доби: уявлення і дискусії на зламі XX і XXI століть. *СОЦІУМ. Альманах соціальної історії* / Головний редактор В. Смолій; відповідальний редактор В. Горобець. НАН України. Інститут історії України; Центр соціальної історії. – Вип. 9. К.: Інститут історії України, 2010. С. 392-401.

5. Дуса К. Історія повсякденного життя в ранньомодерній Європі. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2014. 129 с.
6. Демчук С. Доба постів і карнавалів. Як жили і кохалися у середньовіччі. Київ : Віхола, 2023.
7. Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада. М.: Наука, 1992.
8. Пушкарева Н.Л. «История повседневности» и «история частной жизни»: содержание и соотношение понятий. *Социальная история: Ежегодник*. 2004. – М., 2005.
9. Людтке А. Что такое история повседневности? Ее достижения и перспективы в Германии. *Социальная история: Ежегодник*. 1998/19-99. – М., 1999. – С. 77-100.
10. Гуревич А.Я. Культура и общество средневековой культуры Европы глазами современников. М.: Искусство, 1989.
11. Кнабе Г.С. Древний Рим – история и повседневность. М.: Искусство, 1986.
12. Колястрок Ольга. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. Харків: Курсор, 2008.
13. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. К.: Критика, 2001.
14. Ястребицкая А.Л. Повседневность и материальная культура средневековья в отечественной медиевистике. *Одиссей: Человек в истории*. 1991. М.: Наука, 1991.

Тематика семінарських занять

Змістовий модуль 1.

Зародження історичних знань. Становлення історичної науки.

Тема 1. Історичні знання в цивілізаціях Стародавнього Сходу

1. Міфологічна свідомість давніх народів.
2. Прообраз історіографії в давньосхідних цивілізаціях. Списки царів у народів Месопотамії. Нововавілонська держава.
3. Міфологічні тексти Хеттського царства.
4. Основні історичні наративи стародавнього Єгипту, Китаю, Індії.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень :

1. *Міфологічні тексти Хеттського царства.*
2. *Бань Гу – творець жанру історії династій.*
3. *Сима Цянь - «Геродот» китайської історіографії.*

Література:

1. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
2. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
3. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
4. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Київ, 2009.
5. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

6. Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема 2: Історичні знання за доби Середньовіччя

1. Вплив економічних, політичних, релігійних чинників на історичні знання. Християнська теологія історії.
2. Історіографія раннього середньовіччя: С. Боецій, А. Кассіодор, англосаксонські епоси, Йордан, Григорій Турський, Ісидор Севільський. Творчість Беди Вельмишановного. Павло Диякон.
3. Історіографія зрілого середньовіччя в Європі: «каролінгський ренесанс», Ейнгард та його «Житіє Карла Великого», всесвітні хроніки, Відукінд.
4. Історична творчість пізнього середньовіччя: Гвіберт Ножанський, Гонорій Отонський, Ордерік Віталій, Іоанн Солсберійський, Гельмольд, література хрестоносців, «міські хроніки» італійських міст.
5. Візантійська історіографічна традиція: Іоанн Дамаскин. Візантійські історики VI – VII ст.: Прокопій Кесарійський, Менандр, Феофілакт Сімокатта, Михаїл Пселл. Костянтин Порфирородний.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

1. Методи середньовічного історіописання.
2. Історіописання в добу Каролінгського відродження. Ейнгард та його «Житіє Карла Великого».
3. Історичні знання в середньовічних університетах.

Опрацювати поняття: «анали», «літопис», «агіографія» «провіденціалізм», «середньовічний університет».

Література:

1. Боецій. Розрада від філософії. Київ, 2002.
2. Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / за ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.
3. Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum: середні віки. Підручник з історії середніх віків для історичних факультетів університетів. Львів, 2010.
4. Гутнова Е. Историография истории средних веков. Москва, 1985.
5. Историография истории южных и западных славян. Москва, 1987.
6. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
7. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
8. Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
9. Титмар Мерзенбургский. Хроника / пер. с лат. Москва, 2009.
10. Уколова В. И. «Последний римлянин» Боэций. Москва, 1987.

Тема 3: Історичні школи та напрямки просвітницької історіографії

1. Умови розвитку історичних знань у XVIII столітті.
2. Основні риси просвітницької думки. Просвітники про роль і соціальні функції історії.
3. Просвітницька історіографія у Франції (*Анрі де Буленвільє, Жан Батист Дюбо, Вольтер, філософи-матеріалісти*).
4. Основні риси і особливості просвітницької історіографії у Великій Британії (історичні погляди *Давида Юма і Едуарда Гіббона*).
5. Німецька філософсько-історична школа (*Готгольд Ефраїм Лессінг, Іммануїл Кант, Йоган Вольфганг Гете, Фрідріх Шиллер*). Геттінгенська історична школа.

Завдання для самостійної роботи:

Опрацювати поняття: «просвітництво», «філософи-матеріалісти», «історична школа», «теорія суспільного договору»,

Тема повідомлень:

1. Історичні погляди та праці Вольтера.
2. Роль географічного фактору в історії (Ш. Монтескьє).
3. Зародження теорії «народного духу». А. де Буленвільє.
4. Шотландська школа в історіографії, А. Фергюссон.

Література:

1. Волгин В. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII веке. Москва, 1977.
2. Гиббон Э. История упадка и разрушения Римской империи. Санкт-Петербург, 1997.
3. Зашкільняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов, 1986.
4. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
5. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1990–2000.
6. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
7. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
8. Історіографічний словник / укл. С.Посохов, С.Куделко, Ю.Зайцева. Харків, 2004.
9. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
10. История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. - М., 2006.
11. Колесник И. Историографическая мысль в России : от Татищева до Карамзина. Днепропетровск, 1993.

12. Момджян Х. Французское просвещение XVIII века. Очерки. Москва, 1983.
13. Попов Б. Эдуард Гиббон - историк, писатель и мыслитель эпохи Просвещения (1737 - 1794). *Новая и новейшая история*. 1993. № 3.
14. Юм Д. Англия под властью дома Стюартов / пер. с англ. Санкт-Петербург, 2001. Т.1.
15. Юм Д. Англия под властью дома Стюартов /пер. с англ. Санкт-Петербург., 2002.
16. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.
17. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Тема 4. Історична наука у Франції у першій половині XIX ст.

1. Вплив ідей романтизму на розвиток історичної науки у Франції.
2. Консервативні романтики. Ф. Р. Шатобріан.
3. Ліберальна школа істориків періоду Реставрації (О. Тьєрі, Ф. Гізо, Ф. О. Міньє. Творчість А. де Токвілля).
4. Демократичні романтики. Ж. Мішле.

Завдання для самостійної роботи

Теми повідомлень:

1. Теорія класів і класової боротьби у науковій спадщині істориків ліберальної школи.
2. Історія французької революції у творах Ф.О. Міньє, А. Тьєра.
3. Методологічне я розуміння поняття «цивілізація» у працях Франсуа Гізо.

Опрацювати поняття: «період Реставрації», «ліберальна школа істориків доби Реставрації», «теорія класів і класової боротьби», «цивілізація».

Література:

1. Гизо Ф. История цивилизации в Европе / пер. с франц. Москва, 2007.
2. Далин В. Историки Франции XIX–XX веков. Москва, 1981.
3. Игнатченко И. Адольф Тьер: судьба французского либерала первой половины XIX века. Москва, 2017.
4. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.
5. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
6. Исторична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
7. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
8. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
9. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.
10. Минье Ф. История Французской революции с 1789 по 1814 гг. / пер. с фр. Москва, 2006.
11. Таран Л. Французька історіографія. Київ, 1991.
12. Тьер Л. А. Консульство. / пер. с фр. Москва, 2012.
13. Тьер Л.А. История французской революции /пер. с фр. Москва, 2015. Т. 1–3.
14. Тьерри О. Городские коммуны во Франции в Средние века / пер. с фр. Москва, 2011.
15. Федосова Е. Франсуа Гизо: историк и государственный деятель. *Новая новейшая история*. 1997. № 2. С.57-68.

Змістовий модуль 2.

Сучасна зарубіжна історіографія: нові напрями досліджень, методологічні орієнтації.

Тема 5. Історичні студії у слов'янських народів ХІХ – початку ХХ століття

1. Ідеологія романтизму і національно-визвольні рухи слов'янських народів.
2. Польська романтична історіографія. Йоахим Лелевель та його послідовники.
3. Чеська і словацька романтична історіографія. Історичні твори Ф. Палацького, К.Я. Ербена, П.Й. Шафарика.
4. Історична думка південно-слов'янських народів: сербська, хорватська, болгарська історіографії (Вук Караджич, Панта Сречкович, Франьо Рачкій).

Завдання для самостійної роботи:

Опрацювати поняття: «історіографія романтизму», «варшавська історична школа», «львівська історична школа», «критичний напрямок», «позитивістська історіографія».

Теми повідомлень:

1. Становлення позитивістської історіографії в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Варшавська історична школа (Т. Корзон, В. Смоленський).
3. Краківська історична школа (В. Калинка, Ю. Шуйський, С. Смолька).
4. Львівська історична школа (К. Ліске, Т. Войцеховський).
5. Критичний напрям у сербській історіографії (І. Рівару, С. Новакович).

Література:

1. Волков В. Новые тенденции в развитии исторической мысли в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. *Новая и новейшая история*. 1991. № 4. С. 14-28.
2. Зашкільняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов, 1986.
3. Зашкільняк Л. Неоромантизм у польській історіографії початку ХХ ст. (До питання про соціальну функцію історії). *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 1993. Вип. 45. С. 36–42.
4. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
5. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.
6. Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
7. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
8. Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.
9. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.
10. Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.
11. Сінкевич Є. Краківська історична школа в польській історіографії. Миколаїв, 2010.
12. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема 6. Основні тенденції розвитку історичної науки на початку ХХ ст.

1. Вплив Великої війни на стан історичної науки. Пошуки нових методологічних підходів до історичних досліджень. Ідея історії Р.Дж. Коллінгвуда.

2. Філософсько-історичні конструкції: «морфологія історії» Освальда Шпенглера, «історія цивілізацій» Арнольда Тойнбі
3. Теорія «ідеальних типів» Макса Вебера та культурно-психологічна історія Карла Лампрехта.
4. Причини і значення появи «Школи Анналів». М. Блок, Л. Февр.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для повідомлень:

1. Становище історичної науки в Німеччині, Італії, СРСР у 1920–1930-х рр.
2. Концепція «загальної історії» Ернеста Лавісса і Альфреда Рамбо.
3. Історичні студії у Веймарській республіці.
4. Історичні дослідження в університетах.

Література:

1. Вебер М. Аграрная история Древнего мира. Москва, 2001.
2. Вебер М. Избранные произведения. Москва, 1990.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 1994.
4. Вильденбанд В. Избранное. Дух и история. Москва, 1985.
5. Гутнова Е. О «кризисах» европейской историографии XIX-XX вв. *Средние века*. Москва, 1992. Вып. 55. С. 39–49.
6. Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.
7. Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
8. Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
9. Кроче Б. Теория и история историографии. Москва, 1998.
10. Кравченко Е. Макс Вебер. М., 2002.
11. Нові підходи до історіописання / упоряд. П. Берк. Київ, 2010.

12. Патрушев А. Взлет и низвержение Карла Лампрехта. *Новая и новейшая история*. 1995. № 4. С. 24-32.
13. Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.
- 14.Потульницький В. Україна і всесвітня історія. Історіософія світової та української історії XVII–XX століть. Київ, 2002.
- 15.Уайт Х. Метаісторія. Историческое воображение в Европе XIX века. Екатеринбург, 2002.

Тема 7. Сучасна французька історіографія

1. Школа «Анналів»: методологічні підходи та проблематика (Фернан Бродель, Жак Ле Гоф, Еммануель Ле Руа Ладурі).
2. «Нова історія» міжнародних відносин. П'єр Ренувен, Жан-Батист Дюрозель.
3. Історія французької революції XVIII століття: методологічні дискусії, наукові розвідки.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для повідомлень:

1. Основні принципи «нової історичної науки». М. Блок і Л. Февр. Журнал «Анналі».
2. Місце історії в гуманітарній культурі за М. Блоком.
3. Історична антропологія (Ф. Арьєс, Р. Дарнтон, Ж. Дюбі, Д. Леві).
4. Поява мікроісторії (К. Гінзбург).
5. Історія повсякдення як дослідницька проблема у сучасній французькій історіографії. Локальна історія.

Література:

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV—XVIII ст. / Пер. з фр. Григорфй Філіпчук. Київ, 1997.
2. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 1. Простір та історія / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2013.
3. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 2. Люди і речі / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2014.
4. Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 3. Люди і речі / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2017.
5. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1988. Т.2: Игры обмена.
6. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1992. Т.3: Время мира. 1992.
7. Гуревич А. Я. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.
8. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
9. Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.
10. Дюби Ж. Развитие исторических исследований во Франции после 1950 года. Одиссей. Человек в истории. 1991. Москва, 1991.
11. Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададуров В. Французська історіографія ХХ століття. Львів, 2001.
12. Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. - М. 2012.
13. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. Москва, 2005.
14. Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2007.
15. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Ессеї / пер. з фр. Львів, 2007.
16. Ле Гофф Ж. Рождение Европы / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2008.
17. Ле Гофф Ж. Стоит ли резать историю на куски / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2018.
18. Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
19. Нора П. Теперішня, нація, пам'ять / пер. з франц. Андрій Рєпа. Київ, 2014.

Тема 8. Історична наука Великої Британії другої половини ХХ – початку ХХІ століття

1. Вплив соціально-економічних та політичних факторів на розвиток гуманітарних наук. Організація історичної науки.
2. Британська історія в наукових студіях. «Нова історія».
3. Соціальна історія. Ерік Гобсбаум.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для опрацювання:

1. Вивчення «робітничої історії» представниками «нової соціальної історії». Едвард Палмер Томпсон.
2. Проблеми зовнішньополітичної історії у сучасній британській історіографії.
3. Локальна історія в наукових працях англійських учених.

Література:

1. Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.
2. Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
3. Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
4. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Т. 1–2. Москва, 1997–1998.
5. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
6. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
7. Зверева Г.И. Организация исторической науки в Великобритании в новое и новейшее время. Москва, 1986.
8. Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

9. Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
10. Согрин В. В., Зверева Г. И., Репина Л. П. Современная историография Великобритании. Москва, 1991.
11. Хобсбаум Э. Век Революции. Европа 1789-1848. Ростов-на-Дону, 1999.
12. Хобсбаум Э. Век капитала. 1818 – 1875. Ростов-на-Дону, 1999.
13. Хобсбаум Э. Век Империи. 1875-1914. Ростов-на-Дону, 1999.
14. Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема 9. Історична семіотика

1. Семіотика як наука про знаки. Предмет семіотики. Поняття знаку. Зображувальні знаки, індекси і діаграми.
2. Семіотика і історія (Ч. Пірс, Ф.Де Соссюр, Ч. Морріс, Р. Барт).
3. Основні напрями у семіотиці: лінгвістична семіотика, семіотика в літературознавстві, семіотика мистецтва, логічна семіотика, психологічна семіотика, соціальна семіотика, візуальна семіотика, семіотика історії.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для опрацювання:

1. Московський і Празький лінгвістичні гуртки.
2. Московсько-тартуська семіотична школа. Ю. Лотман.
3. Особливості культурно-семіотичного підходу до історії.

Опрацювати поняття: «сигніфікація», «процес семіозису», «синтагматичні відносини між знаками», «синхронія», «діахронія», «парадигматика», «синтагматика».

Література:

1. Андрейчук Н.І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV — початку XVII століття: монографія. Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. 277 с.
2. Ділли Дж. Основи семіотики / Перекл. з англ. та наук. ред. Анатолій Крарась. К.: Арсенал, 2000. 232 с.
3. Лотман Ю. Заметки о философском фоне тартуской семиотики (статья первая). Лотмановский сборник. М., 1995. 391 с.
4. Мартинов А. Понятійний апарат семіотики новітньої європейської історії. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр.* 2022. Вип. 31. С. 168-182.
5. Ніколова Н. І. Семіотичне дослідження історії: вихідні положення / Н. І. Ніколова // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2015. – № 3 (45). – С. 22–29.
6. Погребняк І. Історична парадигма семіотики. [Синопис: текст, контекст, медіа](#). 2017. № 2.
7. Семіотичний аналіз явищ культури: Монографія. К., Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2021. 396 с.
8. Піх М. М. Юрій Лотман і проблеми аналізу лексики як семіосфери: українська колористика. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. — 2001. — Вип. 4. — С. 147-153.

Тема 10. Сучасні гендерні дослідження

1. Поняття гендеру. Основні напрями теоретичних досліджень гендеру.
2. Гендер як стратифікаційна категорія (К. Девіс, У. Мур, Т. Парсонс, Б. Барбер, С. Айзенштадт).
3. Гендер як соціально сконструйоване відношення нерівності за ознакою статі (П. Бергер, Т. Лукман, Г. Гарфінкель).
4. Методологічні принципи гендерної історії.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для опрацювання:

1. Гендер як культурна метафора (Е. Фі).
2. Дж. Скотт «Гендер: корисна категорія демографічної історії».
3. Гендерні дослідження і візуальна культура.
4. Гендер і історія повсякдення.

Література:

1. Лазар І. Сучасний стан гендерних досліджень. К. : Парапан, 2007. 230 с.
2. Гендерний аналіз: метод. посіб. / Яйко О. М. Львів: ПАІС, 2007. 50 с.
3. Що таке гендерна історія. URL: https://stud.com.ua/27621/istoriya/take_genderna_istoriya
4. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство Під редакцією Ліліани Гентош, Оксани Кісь. Зб. наук. статей. Інститут історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка.. Львів ВНТЛ: Класика 2003. 250 с.
5. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / пер. с англ. Москва: РОССПЭН, 2004. 336 с.
6. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: збірник наукових праць / за наук. ред. Г.Грінченко, К. Кобченко, о.Кісь. Київ: ТОВ «АРТ КНИГА», 2015. 335 с.
7. Жіночі студії в Україні: жінка в історії та сьогодні: монографія / за заг. ред. Л.О. Смоляр. Одеса: Астропринт, 1999. 440 с.
8. Кімвел М. Гендероване суспільство / пер. з англ. Сусанна Альошкіна; наук. ред. Світ-лана Оксамитна. Київ: Сфера, 2003. 490 с.
9. Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. *Український Історичний Журнал*. 2012. № 2. С. 159–172.

10. Мельник Т.М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / відп. ред. М.М. Скорик. Київ: К.І.С., 2004. С.10–29.
11. Тебо Франсуаза. Жіноча та гендерна історія у Франції: характеристики та сучасні тенденції. URL : <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1487-fransuaza-tebo-zhinocha-ta-genderna-istoriia-u-frantsii-kharakterystyky-ta-suchas%20ni-tendentsii>
12. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. Незалежний культурологічний часопис «І». 2000. № 17. С. 22–29.

Термінологічний словник

Агіографія — жанр християнської літератури, в якому описується життя святих та аскетів; наукова дисципліна, що вивчає історію написання житій.

Аннали — записи за роками найважливіших подій у Стародавньому Римі, а також у державах Західної Європи у добу Середньовіччя. Почалися такі записи близько V століття до нашої ери. Щорічні записи були поширені у давніх єгиптян, ассірійців, персів, китайців та інших народів.

Гендерна історія — наукова дисципліна, предметом вивчення якої є історія взаємодії чоловічого та жіночого досвіду у минулому як одного з найважливіших аспектів соціальної організації, його впливу на формування соціальної дійсності, її змін у просторі і часі.

Герменевтика (від грець. *тлумачити*) — у первісному значенні напрям наукової діяльності, пов'язаний з дослідженням, поясненням, тлумаченням філологічних, філософських, юридичних, *історичних* і релігійних текстів. Герменевтика є допоміжною дисципліною гуманітарних (насамперед історичних) наук, які займаються писемними пам'ятками (історії, літератури, історії філософії, історії релігієзнавства, мовознавства та ін.). У XX ст. набула ширшого значення як метод, теорія чи філософія будь-якої інтерпретації.

Гендерна історія – новий напрям історії та гендерних досліджень, що вивчає минуле з точки зору гендеру та структурно поділяється на так звану «історію жінок» та «історію чоловіків», або «жіночу історію» та «чоловічу історію».

Гендерні дослідження, гендерні студії, гендерологія — комплекс міждисциплінарних досліджень (соціології, психології, економіки, політології, педагогіки та інших наук), присвячених феномену статі в її соціальних вимірах.

Гранд-наратив буквально «велика оповідь» - це — конструкція, схема, набір понять, символів; конкретний текст, система координат, у якій пишуться історичні тексти, хоча завжди існують окремі тексти, у яких гранд-наратив

розкривається найраніше чи найповніше; не тільки спосіб організації наявної інформації з минулого, але й визначення, що в історії важливе, що ні — власне, визначення фактичної складової історичної оповіді.

Гуманізм — європейський інтелектуальний рух, що був одним із визначальних компонентів Ренесансу, якому притаманне нове ставлення до феномена людини. В центрі уваги гуманістів було поняття людськості (*humanitas*).

Деконструкція — підхід до аналізу тексту, запропонований французьким філософом Жаном Дерріда, який передбачає виявлення у тексті прихованих суперечностей, щоб показати можливість неоднозначної його інтерпретації.

Дискурс - (з фр. й англ. «міркування», «мовлення, виступ») — одне з основних понять у сучасному гуманітарному знанні. У широкому значенні поняття «дискурс» — це сукупність висловлювань, які за певними правилами надають значення зовнішній по відношенню до автора висловлювань реальності; іноді це стиль і порядок вживання понять і термінів. Дискурс також вживається як синонім наратива.

Етнічна демографія – наука, що вивчає структуру, зміну чисельності, розселення і міграцію етнічних спільнот на різних етапах історичного розвитку.

Інтелектуальна історія — субдисципліна, яка вивчає історію ідей, науки, гуманітарного знання, умови і форми інтелектуальної діяльності, різноманітні духовні явища з огляду на їхню роль в житті суспільства.

Інтерпретація (з лат. *interpretatio* — тлумачення, пояснення) історична - спосіб тлумачення подій життя суспільства з позицій історичної науки та її наукових шкіл; точка зору на історичний процес або його частину.

Історіографічна концепція — низка історіографічних фактів, об'єднаних на певних ідейно-теоретичних засадах.

Історіографічне джерело — різновид історичних джерел, які містять інформацію про історіографічний процес і водночас постають доробком

цього процесу. Текст одночасно може бути історичним чи історіографічним джерелом.

Історична демографія (демографія дослівно означає «опис населення» або «народоопис») — спеціальна історична дисципліна, що вивчає закономірності й характер складу та розвитку народонаселення на різних етапах існування людського суспільства.

Історіографічний процес – процес розвитку історичного пізнання, накопичення та вдосконалення історичних знань, який обіймає історію ідей, концепцій, методів, а також історію наукових інституцій, організаційних структур.

Історіографічний факт — доробок пізнавальної діяльності історика-науковця.

Історіографія — історична наука, яка вивчає зародження та розвиток наукового знання про минуле, тенденції розвитку історичної думки, діяльність наукових осередків і центрів дослідження минулого, діяльність і внесок визначних науковців у збагачення історичних знань.

Історична думка – сукупність умовиводів і переконань, система суджень про розвиток суспільства, узагальнене відображення історичної дійсності. Може зумовлюватися світоглядом, ідеологією або політикою.

Історична наука – одна з наук, що вивчає генезу людського суспільства в усій її різноманітності та конкретності. Вона відображає потребу людського суспільства у самопізнанні, з огляду на що історична наука є однією з головних форм самопізнання людства.

Історіософія — наука, що виникла на межі історії та філософії і розробляє основні засади теорії і практики історичного пізнання.

Історія повсякдення — один із сучасних напрямів розвитку історичної науки, що передбачає дослідження умов життя, праці та відпочинку (побуту, умов проживання, раціону харчування, способів лікування, соціальної адаптації), а також факторів, що впливають на формування свідомості, цінностей та норм поведінки, соціально-політичних уподобань тощо

переважної більшості населення (т. званих «пересічних людей») тієї чи іншої країни в той чи інший історичний період.

Історизм — принцип наукового пізнання, який розглядає всі процеси суспільного життя в історичному часі і просторі.

Історична закономірність — категорія історичного пізнання, яка з позицій історизму розташовує у логічній послідовності факти, події, явища.

Історична регіоналістика — міждисциплінарний науковий напрям, що вивчає процеси життєдіяльності людських спільнот і комунікативних зв'язків у територіальній площині, в межах регіонів, що історично склалися; аналізує взаємодію географічних чинників, економічних, демографічних, екологічних, соціокультурних процесів у регіональному вимірі.

Історична свідомість — категорія історичного пізнання, яка проявляється в усвідомленні самого себе або народу на різних етапах історії.

Історичне мислення — здатність розуміти історичний процес та його перспективи; методологічна рефлексія у процесі вивчення історії, закріплена в певний алгоритм пізнавальної діяльності.

Історичний синтез — спосіб наукового мислення з метою поєднання фактів, подій та явищ історичного процесу в певну науково-логічну систему для їхнього дослідження і вивчення.

Кліометрія (від грец. Кліо — муза історії, метрео — вимірюю) — історична дисципліна, яка розробляє і застосовує економічну теорію, а також кількісні та математичні методи для описування та пояснення історичних явищ і процесів у сфері економічного розвитку.

Комеморація — вшанування минулого.

Компаративізм — порівняльно-історичний метод.

Континуїтет — спадковість у розвитку права; стосовно історіографії — неперервність, спадковість історіографічного процесу.

Концепція — сукупність доказів певного положення, провідний задум, спосіб розуміння, трактування певного історичного явища; система поглядів, понять про суспільні процеси, спосіб їх розуміння, тлумачення.

Логографи — автори перших творів давньогрецької історичної прози у Стародавній Греції. Найперше з'явилися в Іонії в середині V століття до нашої ери.

Ментальність — духовно-генетична основа поведінки представників певної спільноти людей.

Метаісторія — рефлексія над такими явищами, як структура історіографічних ідей, стан «історичного розуму» в ту або іншу епоху, історіографічні стилі, шляхи, концептуалізації історичного знання тощо.

Методологія історії — сукупність основних законів, категорій, принципів тощо, які визначають напрям наукового пізнання історичного процесу.

Міф — різновид усної творчості народу, в якому переважають фантастичні або легендарні уявлення про навколишній світ; оповідь, що пояснює походження певних речей, явищ, світу через емоційно-чуттєві образи. Окремі міфи утворюють міфологію того чи іншого народу, що лежить в основі характерного для нього світогляду.

Модернізм — в історико-філософському вимірі — некласичний стиль (тип) філософського мислення.; в історико-культурному — період в історії культури в її європейсько-орієнтованому вимірі (кінець XIX – середина XX століття).

Напрямок – об'єднання вчених на засадах спільності методологічних принципів (романтичний, позитивістський, неопозитивістський, народницький, марксистський).

Наукова школа — колектив дослідників, об'єднаних спільною проблематикою, єдиними методологічними принципами, концепціями, які гуртуються навколо особи або певної організаційної структури (кафедри, товариства, часопису). Наукові школи істориків виникають з другої половини XIX століття, коли у зв'язку з соціалізацією та інституалізацією науки актуалізувалася практика врегулювання колективної наукової діяльності, своєрідний «розподіл ролей» у процесі історичного пізнання.

Парадигма (від грец. *paradeigma* — приклад, зразок) — це концептуальна схема, модель постановки проблем та їх вирішення, яка панує протягом певного історичного періоду.

Позитивізм — напрям, заснований на переконанні, що справжнє, «позитивне» знання може бути отримане лише як результат досліду.

Постмодернізм — в історичній науці зміни у світобаченні, методології історичного пізнання, тематиці історичних досліджень під впливом постмодернізму - широкої культурної течії, яка охопила в останні десятиріччя ХХ ст. філософію, естетику, мистецтво й науку.

Просвітництво — ідейно-культурна течія за доби Нового часу. Спираючись на здобутки попередніх епох у духовного життя людського суспільства (Античність і Ренесанс), Просвітництво виробило модель ідеального соціального устрою, засадничі риси якої утворили фундамент сучасної цивілізації. Основна ідея просвітників — розумове пізнання спроможне осягнути закони природного і соціального світу та на їхній основі досягти раціонально організованого суспільного устрою.

Просопографія (від грец. обличчя, особа, персона) — дисципліна, що за допомогою методів генеалогії, демографії, психології, психолографії, ономастики, нумізматики та інших спеціальних історичних дисциплін досліджує особу в усій сукупності її індивідуальних якостей та взаємостосунків з оточенням.

Рецепція (з лат. *reception* прийняття) — запозичення суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або інших умовах.

Романтизм — напрям у західноєвропейській культурі, який зародився на межі ХVІІІ–ХІХ ст. і торкався усіх сфер духовного життя. Романтична течія в історичному знанні великою мірою заперечувала просвітницькі ідеї, оскільки невиправдані надії на перемогу розуму викликали розчарування.

Семіотика або семіологія (від грець. *знак, ознака*) — наука, яка досліджує способи передачі інформації, властивості знаків та знакових систем в людському суспільстві (головним чином природні та штучні мови, а також

деякі явища культури, системи міфів, ритуалів), природі (комунікація у тваринному світі) або в самій людині (зорове та слухове сприйняття тощо). Іншими словами, семіотика — це теорія знаків та знакових систем.

Сциєнтизм (від лат. *scientia* — знання, наука) — переконання в можливості універсального застосування наукового методу, точка зору, що емпірична наука є найбільш авторитетним світоглядом або найціннішою частиною людських знань, аж до виключення інших точок зору.

Течія в історичній науці — об'єднання науковців на підставі спільних суспільно-політичних поглядів і програм (демократична, консервативна, націоналістична).

Усна історія — науковий напрям в історії; метод дослідження усної історії — глибинні інтерв'ю біографічного характеру, за допомогою яких здійснюється фіксування суб'єктивного знання окремої людської особистості про епоху, в якій вона жила.

Школа наукова (історична) — творчий колектив вчених, для якого характерна спільна концепція, сталі організаційні форми (кафедра, наукове товариство, історичний часопис тощо), економічної бази, наукових видань.

Рекомендований список джерел

Підручники, посібники, хрестоматії.

- Гутнова Е. Историография истории средних веков. Москва, 1985.
- Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси, 2015.
- Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред.
- И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
- Историография истории южных и западных славян. Москва, 1987.
- Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
- Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Т. 1–2. Москва, 1997–1998.
- История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
- Исторична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
- Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
- Енциклопедія постмодернізму / за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора В. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
- Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
- Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
- Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Загальні праці. Монографії.

- Барг М.А. Эпохи и идеи. Становление историзма. Москва, 1987.
- Боецій. Розрада від філософії. Київ, 2002.
- Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-

- XVIII вв.: в 3 т. Т.1. Москва, 1986.
- Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1988. Т.2: Игры обмена.
- Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1992. Т.3: Время мира. 1992.
- Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.
- Бондаренко Г. В. Историчне пізнання: питання теорії і практики. Луцьк, 1998.
- Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 1994.
- Вильдебанд В. Избранное: Дух и история. Москва, 1995.
- Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.
- Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum: середні віки. Підручник з історії середніх віків для історичних факультетів університетів. Львів, 2010.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.
- Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2000.
- Дройзен И. Г. Историка / пер. с нем. Г. И. Федоровой. Санкт-Петербург, 2004
- Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададуrow В. Французька історіографія ХХ століття. Львів, 2001.
- Зашкільняк Л. О. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
- Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Еко У. Львів, 2004.
- История XIX века / под ред. Э. Лависса и Л.Рамбо. В 8т. Москва, 1938 – 1939.
- Историческая наука в КНР. Москва, 1981.
- Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л.

- Репиной]. Москва, 2012.
- Карамзин Н.М. История государства Российского. Т. 1–3. Москва, 1989.
- Карлейль Т. Французская революция. История. Москва, 1991.
- Кіктенко В. О. Історичний дискурс у традиційному і сучасному Китаї. Східний світ. 2016. № 4. С. 52 – 64.
- Ключевский В.О. Курс русской истории. Соч. в 9 т. Москва, 1988.
- Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996.
- Кроче Б. Теория и история историографии / пер. И.М.Заславской. Москва, 1997.
- Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. Москва, 2005
- Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2007.
- Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Ессеї / пер. з фр. Львів, 2007.
- Ле Гофф Ж. Стоит ли резать историю на куски / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2018.
- Минье Ф. История Французской революции с 1789 по 1814 гг. / пер. с фр. Москва, 2006.
- Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.
- Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.
- Плутарх. Порівняльні життєписи / пер. з давньогрец. Й. Кобів, Ю. Цимбалюк; передмова Й. Кобів. Київ, 1991.
- Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.
- Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія. Історіософія світової та української історії XVII – XX століть. Київ, 2002.
- Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
- Репина Л. П. Женщины и мужчины в истории: новая картина европейского прошлого. Москва, 2002.

- Риккерт Г. Философия жизни. Київ, 1998.
- Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
- Сінкевич Є. Краківська історична школа в польській історіографії. Миколаїв, 2010.
- Согрин В. В., Зверева Г. И., Репина Л. П. Современная историография Великобритании. Москва, 1991.
- Тарле Е. Сочинения. Т. 1 – 12. Москва, 1958.
- Таран Л.В. Французька історіографія. Київ, 1991.
- Тацит Корнелій. Анналі. Серія «До джерел» /пер. з латини О. І.Кислюка. Київ, 2013.
- Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця, 2019.
- Титмар Мерзенбургский. Хроника / пер. с лат. Москва, 2009.
- Тишков В. А. Историки и история в США. Москва, 1985
- Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. У 2-х т. Київ, 1995.
- Тьер Л. А. Консульство / пер. с фр. Москва, 2012
- Уайт Х. Метаистория. Историческое воображение в Европе XIX века. – Екатеринбург, 2002.
- Февр Л. Бои за историю. Москва, 1991.
- Харарі Ю. Н. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2019.
- Хейзинга Й. Homo ludens: статті по історії культури. Москва, 1997.
- Хобсбаум Э. Век Революции. Европа 1789-1848. Ростов-на-Дону, 1999.
- Хобсбаум Э. Век капитала. 1818 – 1875. Ростов-на-Дону, 1999.
- Хобсбаум Э. Век Империи. 1875-1914. Ростов-на-Дону, 1999.
- Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т. 1. Москва, 1993.
- Юм Д. Англия под властью дома Стюартов. Т.1. / пер. с англ. А.А. Васильева. Санкт-Петербург, 2001.

Юм Д. Англия под властью дома Стюартов (1649 - 1685). Т. 2. пер. с
англ А.А. Васильева. Санкт-Петербург, 2002.

Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.